

ІНФОРМАЦІЙНА ДЕРЖАВА ЯК КОНЦЕПЦІЯ НОВІТНЬОЇ ДОБИ

Протягом століть історії розвитку людського суспільства перед ним завжди стояло питання оптимальної форми політичної організації, яка відповідала б вимогам, які б дозволили йому розвиватися без внутрішніх потрясінь та у прогресивному напрямку. І багато в чому, особливо у наступних епохах, таке питання детермінувалося рівнем науково-технічного розвитку людства, де дедалі більше значення набували комунікаційні інструменти відповідної історичної доби: створення цехового виробництва призвело до формування нового впливового шару, що призвело до розпаду феодальної держави та встановлення нової буржуазної формації; створення друкарського станку поширило античні та ідеї і вчення Нового часу, змінивши площину політичної боротьби з протистоянням церкви та світської влади, боротьбою монархічної реакції та утвердженням республіки правової, а згодом і соціальної держави [9, с. 173, 179-181].

Сучасна епоха характеризується тим, що новітні інформаційні технології виводять суспільні комунікації на принципово інший рівень, ніж у попередні періоди, значно збільшуючи не тільки обмін наукових, але й будь-яким іншим знанням, інформацією. Такі засоби поширення інформації часто використовуються з корисних мотивів, особливо у політичній сфері з метою дезінформації населення та заволодіння суспільною свідомістю.

Таким чином, нова інформаційна доба створює умови, за яким традиційне уявлення про державу, її форму та зміст має бути переглянуто на принципово нових засадах, зберігаючи актуальне сьогоденню надбання попередніх епох розвитку доктрини про державу.

Коло питань, які охоплюють зазначену вище проблематику, є досить широким, адже на сьогодні немає однаковості у концептуальному визначенні впливу сучасних комунікаційних технологій на державні інститути в онтологічному, аксіологічному та гносеологічному значенні. Так, останні розробки інформаційного суспільства (в тому числі у частині його співвідношення із державою) вітчизняними фахівцями знаходять свій вираз, зокрема, у працях В. Скалацького, Д. Дюжева, Г. Почепцова, С. Чукут. Питанням концепції електронної держави та уряду займалися також М. Вершинін, А. Кошкін, В. Дрожжинов, А. Штрік, Н. Блажівська, Т. Береза та інші.

Визначити нові парадигмальні зміни у розумінні сутності та змісті держави із подальшим формуванням її оптимальної форми в сучасних умовах зростаючого впливу інформаційних технологій на суспільство.

Відповідно до зазначеної вище мети цієї публікації, спочатку з'ясуємо основні умови, що є властивими сучасній інформаційно-глобалізаційній епосі.

Ці умови можна поділити на загрози та можливості (реальні та перспективні).

До загроз у інформаційній сфері, яка набуває статусу домінуючої сфери суспільної комунікації, узагальнюючи думки фахівців у цій сфері, можна віднести їх організаційний (невміння оперативно опрацювати інформаційне поле та вчасно приймати потрібні рішення та здійснювати їх виконання), інституціональний (відсутність дієвої системи органів державної влади, яка б ефективно забезпечувала високий рівень інформаційної безпеки), ідеологічний (відповідно внутрішній та зовнішній вектори у частині ефективної роботи органів державної влади із суспільною свідомістю), освітницький (неосвіченість у роботі із виготовленням якісного інформаційного продукту з боку держави як на рівні «спілкування» із громадськістю, так і на рівні пропагування загальнолюдських соціальних цінностей) та кібернетичний (поширення інформації сучасними засобами інформаційно-технічної комунікації, зокрема за допомогою Всесвітньої мережі Інтернет, а також зростання долі електронної комерції та денационалізація електронного сектору національної економіки з метою виведення доходів з-під податкового шолому призводить до зна-

чного розширення меж реальної свободи кожної людини, яка стає менш залежною від власної держави, що ускладнює процес керування країною та сприяє зростанню політичної пасивності, анархізму тощо) аспекти [8, с. 20-25; 10].

Поряд із цим, а багато в чому, виходячи з наведеного вище переліку загроз у інформаційній сфері, можна виокремити й нові можливості, які у собі містить новий цивілізаційний етап постійно зростаючих темпів комунікації.

Ці нові можливості та їх потенціал знаходять свій вираз, в першу чергу, на наступних рівнях: політичний (оптимізація форми функціонування держави у бік електронної, що значно зменшує вагу бюрократизму та штатної кількості працівників державного апарату);

економічний (вихід на нові ринки, створення низького за собівартістю електронного продукту за результатами інтелектуальної та творчої роботи; збільшення можливостей для самодостатньої участі на ринку представників малого та середнього бізнесу);

соціальний (створення міцного середнього класу, завдяки виходу на передній план не капіталу, а рівня знань та професіоналізму індивіда);

ідеологічний (створення насправді плюралістичного інформаційного поля, яке буде усувати можливість маніпулювання суспільною свідомістю з боку держави; формування політично автономної особистості, здатної робити зважений політичний вибір);

епістемологічний (підвищення загального рівня освіченості населення через розширення доступу до освіти та процесу пізнання загалом, включаючи тих людей, що мають вади здоров'я).

Саме на боротьбу із такими загрозами, а також задля реалізації та стимулювання онтологічно закладених можливостей інформаційно-технічної комунікації, і спрямовані чисельні ідеальні концепції, які часто мають назву «інформаційного суспільства», «електронна демократія», «електронного уряду», чи «електронної держави».

Інформаційне суспільство як сучасна постіндустріальна епоха характеризується наступним:

збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства;

зростання числа людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті;

зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних та господарських відносинах;

створення глобального інформаційного простору, який забезпечує: а) ефективну інформаційну взаємодію людей; б) їх доступ до світових інформаційних ресурсів; в) задовільнення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг;

розвиток електронної демократії, інформаційної економіки, електронної держави, електронного уряду, цифрових ринків, електронних соціальних та господарських мереж [2; 5].

Як видно з наведеного, більша частина рис інформаційного суспільства переважно характеризує ті можливості, які надає нам сучасна доба інформаційно-технічної комунікації. Тому, доктрина інформаційного суспільства, наближення до нього, прийнята зараз як частина державної політики у багатьох країнах світу, серед яких не є виключенням й Україна.

Електронна демократія — це форма демократії, яка характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як основного засобу для колективних розумових (краудсорсінг) та адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень — електронне голосування, контролювання виконання рішень тощо) на всіх рівнях — починаючи з рівня місцевого самоврядування та закінчуючи міжнародним.

Електронна демократія віддзеркалює електронні форми реалізації громадської свободи демократичного суспільства, які знаходять свій прояв, зокрема, у діяльності таких електронних ресурсів та організацій громадського суспільства Росії як: «AlterRussia», «Демократія-2», «Демократор», Сетевой парламент, Пиратская партия России, Портал Гражданских прав и обязанностей «Куда-Кому», Единый портал электронной демократии Российской Федерации та інші [4].

Електронна демократія дозволяє реалізовувати ідеологічний та епістемологічний аспекти нової, насиченої інформацією, доби, дозволяючи кожному громадянину, чи просто члену суспільства висловлювати вільно свою думку, дізнаватися про думки інших та приймати участь у вирішенні питань суспільної ваги, в тому числі для формування єдиної громадської позиції

із її подальшою презентацією на належному організаційному та юридичному рівні в органах державної влади. Отже, можна говорити про непересічне значення електронної демократії як форми життєдіяльності громадського суспільства.

Електронна держава та електронний уряд є поняттями, що або ототожнюються (адже криптологічно тлумачиться від англійського E-government, що може бути перекладено і як електронний уряд у конотативному та як електронна держава у денотативному значенні). Проте, будь-яке з цих понять немає у науці остаточного визначення і у вітчизняному науковому обігу все ж дозволяє розділити ці два поняття.

Так, під електронним урядом часто розуміють уряд як вищий орган виконавчої влади, який має власний електронний портал, звужуючи тим самим електронну форму здійснення державою своїх функцій тільки до рівня одного інституту державної влади.

Що ж стосується електронної держави, під нею частіше розуміють електронну форму здійснення державою управління та взаємодії із населенням. В ідеалі ця концепція передбачає повний перехід державного апарату на електронну форму надання послуг громадянам та взаємодії із ними (подання податкових декларацій, позовних заяв тощо). Найбільш наближеними до такої ідеальної форми електронної держави нині вважають Естонію та США [8, с. 397-398; 3; 6].

Отже, проаналізувавши існуюче семантичне поле, яке сформувалося під впливом сучасних процесів інформаційно-технічної комунікації, можемо дійти висновку, що вони не у повній мірі відповідають вимогам сьогодення, особливо у частині інституціональних та відповідних правових трансформацій, зумовлених зазначеними вище процесами.

Саме такі недопрацьовані моменти, а також успадкування й продовження онтології соціальної правової держави стали підґрунтям для можливості формулювання нової сучасної доктрини про державу — інформаційної держави.

Інформаційна держава продовжує ідеологічні засади демократичного соціально-політичного ладу, сенс яких був закладений ще Гегелем, який визначав державу як розумну дійсність, яку не слід ототожнювати із ідеалом. Однак, говорячи про розумну дійсність, автор вкладав у те поняття розумності, яке було доступним людині на конкретному етапі її цивілізаційного розвитку, а втілення цієї розумності на практиці він вимірював рівнем реальної свободи людини, що була вільною від природи, у першу чергу, як духовна істота, а вільна людина та вільні установи формуються лише в ході тривалого історичного розвитку, в процесі якого людина формує себе самого в якості вільної істоти та власний світ свободи, права та держави. У цьому сенсі варто відзначити, як Гегель визначав всесвітню історію — це прогрес свободи у свідомості — прогрес у значенні поглиблення пізнань людиною об'єктивної дійсності (включаючи пізнання й самого себе в якості вільної, духовної істоти), а також в частині об'єктивації (практичної реалізації) досягнутих ступенів свободи у формі права й держави [7, с. 672; 1, с. 89].

Інформаційна держава зосереджує увагу на наданні людині сучасного рівня її свободи, який відповідатиме її поточному рівню цивілізаційного розвитку за допомогою як технологічно (кореспондуючись із поняттям електронної держави), так і інституціонально (створення четвертої інформаційно-наглядової влади, яка буде ефективно формувати та реалізовувати останні досягнення науки і техніки для спрощення взаємодії держави та громадянського суспільства, підвищення законності та правопорядку, робити владу більш прозорою та зрозумілою у своїй діяльності, підвищувати загальний рівень освіти та культури і т.д.)

Отже, сучасність набула такого стану, коли потреба у трансформації, перегляді та доповненні існуючих ідеальних конструкцій правової соціальної, електронної держави стає об'єктивно назрілою і такою, щоб знайти свій доконаний доктринальний вираз у концепції інформаційної держави.

Використана література:

1. *Гегель Г. В. Ф.* Філософія права / Г. В. Ф. Гегель / [пер. с нем.] / [ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсесянц]. — М.: «Мысль», 1990. — 524 с.
2. *Вікіпедія.* Інформаційне суспільство. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційне_суспільство.

-
3. *Вікіпедія*. Електронне государство. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Електронное_государство.
 4. *Вікіпедія*. Електронна демократія. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Електронная_демократия.
 5. *Вікіпедія*. Інформаційне общество. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Информационное_общество.
 6. *Вікіпедія*. Електронне правительство. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Электронное_правительство.
 7. *Нерсесянц В. С.* Проблемы общей теории государства и права: [учебник] / [под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В. С. Нерсесянца]. — М.: Норма, 2006. — 832 с.
 8. *Почепцов Г. Г.* Інформаційна політика: [навч. посіб.] / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. — К.: Знання, 2006. — 663 с.
 9. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): [підручник] / О. Ф. Скакун. — Харків: Еспада, 2006. — 776 с.
 10. *Шевчук О.* «E-Ukraine» — «Електронна Україна» / О. Шевчук. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.e-ukraine.biz/>

Жуков Є. В. Інформаційна держава як концепція новітньої доби.

Стаття присвячена дослідженню перетворень у розумінні ідеальної держави з огляду на сучасні процеси енергетично-технічної комунікації. Центральна увага в публікації приділяється визначенню основних чинників, що актуалізують потребу нової моделі ідеальної держави в умовах поточної «кремневої» доби та формулювання концепції новітньої інформаційної держави.

Ключові слова: правова держава, соціальна держава, електронна держава, електронний уряд, інформаційне суспільство, інформаційна держава.

Жуков Е. В. Информационное государство как концепция новейшей эпохи.

Статья посвящена исследованию преобразований в понимании идеального государства с учетом современных процессов энерготехнологической коммуникации. Основное внимание в публикации уделяется определению основных факторов, актуализирующих необходимость новой модели идеального государства в условиях современной «кремниевой» эпохи и формулированию концепции новейшего информационного государства.

Ключевые слова: правовое государство, социальное государство, электронное государство, электронное правительство, информационное общество, информационное государство.

Zhukov Y. Information State as the Concept of Newest Age.

This article is dedicated to research of transformations in understanding of an ideal state model in modern processes context of energy and technology communication. The main attention in this publication is given to definition of basic factors, which actualizing necessity of a new ideal state model in conditions of modern "silicon" age and to formulating concept of the newest information state.

Both new possibilities and new threats for public life are created by the present stage of civilization development.

In the information sphere, which is getting the status of the public communication dominant sphere as the thoughts of professionals are generalized there, the following aspects may be referred to the threats: organizational (inability to quickly process the information field, make the timely required decisions and implement them), institutional (unavailability of the governmental bodies efficient system, which could provide for an effective level of information security), ideological (correspondingly internal and external vectors in the efficient work of the state authorities with public conscience), educational (lack of education for production of quality information product on the side of the state, both on the level of "intercourse" with the public and on the level of the universal social values promotion) and cybernetic (dissemination of information by means of the modern facilities of information and technical communication, in particular by means of the worldwide Internet, and increasing share of electronic commerce and denationalization of the electronic sector of the national economy for the purpose of bringing incomes from under the taxation helmet, which causes considerable expansion of the limits of each person real freedom that becomes less dependable on the state complicating the country administrative process and promoting political inactivity, anarchism, etc.).

As for the new possibilities and their potential, they become apparent, first of all, on the following levels: political (optimization of the state functioning form towards electronic one, which substantially decreases the weight of

bureaucracy and complement of the state workers); economic (new markets penetration, creation of electronic product with low cost as regards the results of intellectual and creative work; increased possibilities for self-sufficient participation in the market of small and medium business representatives); social (formation of strong middle class as the level of knowledge and professional competence of an individual come to the front, not the capital); ideological (formation of actually pluralistic information field that will be eliminating the possibility for the state to manipulate the public conscience; formation of a politically autonomous personality capable of deliberate political choice); and epistemological (increase of the population education common level through the widened accessibility to education and cognitive process in general including the disabled people).

On the basis of the analysis of the existing semantic field that has formed under the influence of the modern information and technical communication processes it may be concluded that the latter do not answer the requirements of today to the full extent, especially as regards the institutional and corresponding legal transformations conditioned by the above mentioned processes.

It is such underworked moments, as well as the inheritance and continuation of ontology of the social lawful state, that have become the basis of possibility to formulate a new modern doctrine of the state, the information state.

The information state continues the ideological principles of the democratic social and political order whose sense has already been laid down by Hegel with determination of a state as rational reality, which should not be identified with ideal. Reality of freedom accessible to man of present development whose limits progress together with man itself.

The information state concentrates on providing the man of present development with its freedom of modern level that will satisfy the requirements of its present level of civilization development both technologically (being relative to the notion of electronic state) and institutionally (formation of the fourth information and supervising power, which will efficiently form and realize the latest scientific and technical achievements in order to facilitate the interaction between the state and civil society, increase the level of legality and law and order, make the power more transparent and understandable in the course of its activity, etc.).

Thus, contemporaneity has reached a state when the need in transformation, revision and amendment of the existing ideal structures of the lawful electronic state has objectively become burning, and demands finding absolute doctrinal expression in a new concept of the information state.

Key words: a law state, a social state, an e-state, information society.